

Temahefte:

Dialogmøter med utvalget for framtidens fellesskole

Innhold

Innledning	3
1. Problemstillinger.....	4
2. Hva er fellesskolen?	5
3. Fellesskolens byggeklosser	6
4. Utviklingstrekk som treffer skolen.....	9

Innledning

Regjeringen vil ruste fellesskolen for framtiden, og mener det er nødvendig med en bred vurdering av skolens rolle og betydning i samfunnet. Derfor har regjeringen satt ned et offentlig utvalg som skal utrede og skape diskusjon om fellesskolens rolle i framtidens samfunn.

Fellesskoleutvalget skal jobbe åpent og innhente synspunkter som del av arbeidet sitt. I samarbeid med KS er det planlagt flere regionale dialogmøter våren og høsten 2025, og utvalget henter inn skriftlige innspill fra bidragsyttere i ulike deler av landet.

Fellesskoleutvalget har et bredt mandat, og særlig relevant for dialogmøtet er at de blant annet skal vurdere:

- Hvilke trekk ved samfunnsutviklingen som utfordrer skolen i årene som kommer.
- Hvordan skolen bør utvikles for å håndtere nye utfordringer, krav og forventninger i samfunnet.
- Hva barn og unge trenger å lære for å kunne leve gode liv i framtidens samfunn, og hva det er skolens oppgave å ta ansvar for.

I dette heftet løfter vi fram problemstillinger som utvalget ønsker diskusjon om og innspill til. Du kan lese om ulike roller skolen har hatt gjennom historien, og om ulike trekk ved samfunnsutviklingen som vil kunne påvirke skolen framover.

I lys av skolehistorien og de aktuelle samfunnstrendene er den overordnede problemstillingen for dialogmøtene: Hvordan kan skolen også i framtiden ha et bredt samfunnsmandat hvor den både skal danne og utdanne til det beste for den enkelte og fellesskapet?

Fellesskoleutvalget skal ha et langsiktig perspektiv for vurderingene sine, og bidra til en offentlig samtale om hva som skal til for at den norske grunnskolen og videregående skole også i framtiden kan bidra til å fremme læring, felleskap, tillit og demokrati.

Utvalget har en egen nettside hvor du kan lese om utvalgets mandat, følge arbeidet og gi innspill: <https://fellesskoleutvalget.no>

På den neste siden har vi samlet noen problemstillinger relatert til utvalgets mandat som vi gjerne vil ha innspill til. Disse problemstillingene finner du igjen på de påfølgende sidene der vi gir litt kontekst og rammer. Vi håper dette er til hjelp når du forbereder deg til dialogmøtet. God lesing!

1. Problemstillinger

Utvalget skal vurdere hvordan fellesskolen bør utvikles for å håndtere nye utfordringer, krav og forventinger i samfunnet.

- 1:** Hva legger du i begrepet *fellesskolen*?
- 2:** Hva mener du er det viktigste å bevare ved dagens skole?
- 3:** Hva skal skolens viktigste oppgaver være i framtiden?

(Se kapittel 2 og 3)

Utvalget skal vurdere hvordan skolen skal kunne ivareta sitt brede samfunnsmandat og ruste elevene til å møte framtidens utfordringer.

- 4:** Hva skal til for at skolen også i framtiden skal ha et bredt samfunnsmandat og bidra til å fremme læring, fellesskap, tillit og demokrati?

(Se kapittel 2 og 3)

Utvalget skal vurdere hvordan ulike utviklingstrekk vi ser i dagens samfunn vil påvirke skolen framover.

- 5:** Velg deg ett eller to av utviklingstrekkene som omtales i kapittel 4: På hvilken måte vil disse trekkene utfordre skolen, og hvordan bør skolen utvikles for å møte dem?

(Se kapittel 4)

2. Hva er fellesskolen?

Problemstillinger: Hva legger du i begrepet fellesskolen? Hva mener du er det viktigste å bevare med dagens fellesskole. Hva skal skolens viktigste oppgaver være i framtiden?

Gjennom historien har blant annet allmueskolen, folkeskolen og enhetsskolen blitt brukt som betegnelser på skolesystemet i Norge. Betegnelsen «fellesskolen» ble lansert rundt årtusenskiftet og har etter hvert festet seg som den allmenne betegnelsen på det offentlige utdanningssystemet fra første klasse til og med videregående opplæring.

Den offentlige skolen er regulert i dagens opplæringslov, og har et dobbelt oppdrag:

Skolen skal sørge for at elevene utvikler seg som mennesker, at de forstår seg selv og andre og samfunnet rundt seg. Skolen skal legge et grunnlag for at elevene kan ta gode valg i livet.

På skolen skal elevene også lære det faglige de trenger, både for det livet de lever her og nå, og som forberedelser til videre utdanning og læring og til deltakelse i samfunnslivet og arbeidslivet.

Skolen har med andre ord både et *danningsmandat* og et *utdanningsmandat*. Det er dette som gjerne kalles skolens brede samfunnsmandat.¹

Både det at alle barn har rett til å gå på en grunnskole i nærmiljøet og at de har rett til gratis skolegang bidrar til å gjøre skolen til en møteplass som samler elever med ulik bakgrunn og ulike forutsetninger. Læreplanverket fungerer som forskrift til opplæringsloven og legger felles rammer for innholdet i skolen. Læreplanverket består både av læreplaner for fag, fag- og timefordelingen og en overordnet del, som utdyper verdigrunnlaget og de overordnede prinsippene for norsk skole.

Dagens offentlige skole har en mangfoldig elevgruppe og et bredt faglig innhold. Slik kan den offentlige skolen både ses på som en felles møteplass for barn og unge, og som en grunnopplæring med felles innramming.

¹ Skolens brede mandat er beskrevet i [formålsparagrafen](#) i opplæringsloven og utdypet i [overordnet del av læreplanverket](#).

3. Fellesskolens byggeklosser

Problemstilling: Hva skal til for at skolen også i fremtiden skal ha et bredt samfunnsmandat og bidra til å fremme læring, fellesskap, tillit og demokrati?

For å kunne diskutere hva skolen skal være i fremtiden, må vi kjenne til hvordan skolen har blitt formet opp gjennom historien og fram til i dag. Her viser vi kort hvordan den offentlige skolen startet, og hvordan vektleggingen av skolens formål og oppgaver har skiftet gjennom historien.

3.1 Fellesskolen slår rot

Det å føre elevene sammen og skape tilhørighet har vært et overordnet siktemål for skolen siden starten (Telhaug & Mediås, 2003; Thuen, 2017; Volckmar, 2016). Både elevenes tilhørighet til *hverandre* og deres tilhørighet til *samfunnet* har vært vektlagt i oppbyggingen og videreutviklingen av skolen i Norge. Et hovedargument har vært at en offentlig finansiert skole for alle øker følelsen av samhörighet og gir økt samhold i samfunnet (Dale, 2008).

I 1860 kom Allmueskoleloven. Den var et så tydelig brudd med det gamle skolevesenet at loven har blitt kalt et «vendepunkt» (Thuen, 2017; Volckmar, 2016). Skolen kom under demokratisk kontroll, sosial utjevning ble en uttalt målsetting ved skolen og skolens brede samfunnsmandat - om å både danne og utdanne - slo rot. I tillegg til den moralske og religiøse dannelsen skulle skolen nå også forberede til yrkeslivet og til deltakelse i det sivile og politiske liv.

Ved inngangen til 1900-tallet var mange av de grunnleggende trekkene som vi i dag forbinder med «fellesskolen» etablert:

Skolen og kirken hadde skilt lag: Skolen var lagt under statlig, demokratisk kontroll og ansvaret for skoledriften var lagt til folkestyret i kommunene. Det verdslige embetsverket og lærerne erstattet etter hvert kirken og teologene som premissleverandører for skolen.

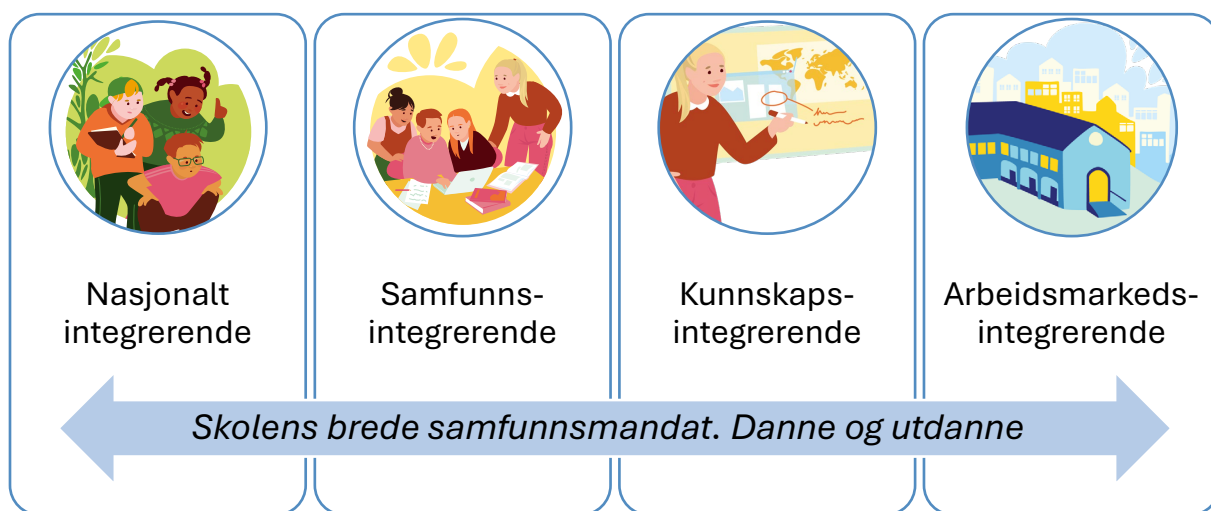
Utjevningstanken lå til grunn: Prinsippet om en gratis skole for alle var slått fast gjennom lovgivning og vedtak i Stortinget. Lik tilgang til skolegang skulle gavne den enkelte, men også gi nasjonen grunnlag for vekst gjennom utnyttelse av talent i hele befolkningen.

Skolens todelte formål var på plass: I tillegg til å legge grunnlaget for den enkeltes moralske og etiske livsførsel (danning) skulle skolen forberede borgerne til deltakelse i samfunnslivet, det politiske liv og arbeidslivet (utdanning). Allmenndannelse var begrepet som favnet om begge sider av saken

3.2 Fellesskolens byggeklosser

Vektleggingen av skolens formål og oppgaver har skiftet opp gjennom historien (Volckmar, 2016). Skolens oppgaver har vært å sveise nasjonen sammen (virke nasjonalt integrerende), gi et samfunn med høy tillit (virke samfunnsintegrerende), gi et felles kunnskapsgrunnlag i befolkningen (virke kunnskapsintegrerende) og forberede hver enkelt til videre utdanning og arbeidsliv (virke arbeidsmarkedsintegrerende). Vi kan si at disse historiske perspektivene på skolen utgjør byggeklossene for dagens skole. De er derfor viktige for diskusjonen om skolens rolle i framtiden:

Nasjonalt integrerende: Skolen skal gi en felles dannelse og forberede elevene til å støtte opp om landets demokratiske styresett og bidra til utvikling av landets velstand og velferd. Gratis grunnskole for alle skal virke sosialt utjevnende og skape forståelse og toleranse på tvers av ulike sosiale lag. Felles tilgang til grunnleggende skolegang er til beste for den enkelte, men også til beste for landet, som da kan få nytte av alles talent i ambisjonen om å vokse som selvstendig nasjon. Disse aspektene ved skolen ble særlig vektlagt tidlig i skolens historie.

Samfunnsintegrerende: En femårig folkeskole på 1800-tallet, har nå blitt til en tiårig offentlig grunnskole og i praksis et 13-årig helhetlig skoleløp, med rett til å fullføre videregående opplæring. Utvidelsene har forsterket skolens samfunnsintegrerende rolle, siden skolen er stedet hvor barn og unge møtes uavhengig av sosial bakgrunn. Etter hvert har vi fått felles formålsparagraf og forskriftsfestet, nasjonalt læreplanverk – som en del av dette samfunnsintegrerende prosjektet. Skolens rolle i å bidra til samhold, men også til yrkesforberedelse og økonomisk vekst i samfunnet, ble særlig vektlagt under utviklingen av velferdsstaten i etterkrigstiden.

Kunnskapsintegrerende: Skolens faglige innhold og elevenes prestasjoner fikk økt oppmerksomhet på 1980- og 1990-tallet. Videregående skole ble styrket som bindeledd mellom grunnskolen og arbeidsliv/høyere utdanning, blant annet ved etablering av retten til videregående opplæring, nye programfag, fellesfag og en felles generell del av læreplanen for alle de 13 årene. Det ble innført skolestart for seksåringer, SFO, og grunnskolen ble utvidet til et 10-årig løp. En ny nasjonal læreplan på 1990-tallet skulle gi alle elever felles basiskunnskap, et felles kunnskaps- og kulturgrunnlag, og heve kunnskapsnivået i befolkningen som helhet. Den nye nasjonale læreplanen innebar en standardisering, med klare angivelser av hva som skulle læres. Skolens kunnskapsintegrerende rolle fikk større betydning i denne perioden.

Arbeidsmarkedsintegrerende: Det er tverrpolitisk enighet om at det økonomiske aspektet ved skolegang og utdanning er viktig. Oppfatningen er at skolegang og utdanning kreves for innpass på et kunnskapsintensivt arbeidsmarked. Et godt skole- og utdanningssystem er nødvendig for at Norge skal hevde seg i den globale markedsøkonomien. Utdanning ses på som en investering både for den enkelte og for samfunnet. Den funksjonelle siden ved skolen har fått økt vekt. Skolens brede samfunnsmandat og generell del av læreplanen er bevart, men synet på skolen som et arbeidsmarkedsintegrerende prosjekt er tydelig.

3.3 Hva nå?

Dagens skole har tatt opp i seg de historiske perspektivene i skolens utvikling. Skolen kan fortsatt ses på som en nasjonsbygger, samfunnsbygger, en felles kunnskapsbygger, og som en forberedelse til videre utdanning og arbeid. Fra å ha stått i et visst motsetningsforhold historisk, har det todelte oppdraget (danning og utdanning) etter hvert blitt sett på som to sider av samme sak: Elevene kan realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode. Skolen kan være både identitetsskapende og samfunnsnyttig på samme tid (Thuen, 2017).

Reformer i skolen har gjenspeilet det samfunnet og den tiden som endringene ble innført i. Nå blir vi bedt om å anta hvordan de utviklingstrekkene som vi ser i dagens samfunn vil påvirke skolen framover. Hvilke trender treffer skolen, og hvilken betydning kan disse trendene få for skolens innhold, organisering og hvordan vi vektlegger skolens samfunnsrolle i framtiden? Du kan lese litt om det på de neste sidene.

4. Utviklingstrekk som treffer skolen

Problemstilling: Velg deg ett eller to av utviklingstrekkene nedenfor. På hvilken måte vil disse trekkene utfordre skolen, og hvordan bør skolen utvikles for å møte dem?

Endringer i samfunnet fører til nye krav, forventninger og utfordringer som skolen skal balansere i sitt brede samfunnsoppdrag. Her gir vi eksempler på noen utviklingstrekk som har blitt nevnt i forbindelse med fellesskolens framtid.

Politiske utviklingstrekk

Eksempler på utviklingstrekk under denne overskriften kan være økt geopolitisk spenning, utfordringer for demokratiet som kamp om fakta, ulike virkelighetsforståelser, økt polarisering og lavere tillit i samfunnet. Å ruste barn og unge til konstruktiv deltakelse i demokrati og samfunnsliv er en viktig del av skolens samfunnsoppdrag. Skolen har en viktig rolle i å bygge tillit mellom mennesker og løfte de verdiene som knytter oss sammen.

Økonomiske og demografiske utviklingstrekk

Eksempler på utviklingstrekk under denne overskriften kan være befolkningsendringer og mindre økonomisk handlingsrom. Demografiske endringer vil føre til at det blir færre barn i skolealder og færre yrkesaktive i framtiden. Det økonomiske handlingsrommet for offentlig sektor påvirkes også, noe som får betydning for skolens rammevilkår. Demografi og økonomi kan tvinge fram endringer i skolestrukturen og påvirke rekruttering av lærere fordi det vil bli økt kamp om arbeidskraften mellom skolen og andre sektorer. Endringer i arbeidsmarkedet vil også endre kompetansebehovene i framtiden.

Teknologiske utviklingstrekk

Under denne overskriften kan vi plassere utviklingen innenfor teknologi og digitalisering. Den teknologiske utviklingen gir mindre skille mellom det fysiske og digitale i relasjonsbygging, kulturelle opplevelser, produkter og tjenester. Dette har betydning for samfunnsutviklingen i stort og for kompetansebehov i arbeidsmarkedet. Digital teknologi i skolen gir nye muligheter for tilpasset opplæring og variasjon i opplæringen, men utfordrer samtidig måter å tenke vurdering og læring på.

Juridiske og organisatoriske utviklingstrekk

Rettighetsfesting og økt oppmerksomhet om elevers individuelle rettigheter bidrar til å forme og endre skolens rammer og prioriteringer. Mange kommuner strever med å innfri rettigheter i lovverket og forventningene fra befolkningen. Noen ganger kan det å oppfylle individuelle rettigheter ta tid og ressurser bort fra fellesskapet.

Eksempler på utviklingstrekk under denne overskriften kan også være endringer i styringsformer og styringskultur, f.eks diskusjoner om statens rolle i skolepolitikken, om nytt kvalitetsutviklingssystem og om hvor detaljerte læreplanene skal være.

Sosiokulturelle utviklingstrekk

Under denne overskriften kan vi plassere endringer i barne- og ungdomstiden, endringer i fysisk og psykisk helse, større sosiale forskjeller, utenforskap og økt mangfold. Endrede medievane kan være medvirkende til noen av de utfordringene vi ser i skolen i dag. Økt individualisering i samfunnet, gjennom blant annet økte krav til individuell tilpasning og oppfølging, kan også falle inn under denne overskriften. Her spiller også endringer i foreldrerollen inn. Økt mangfold, blant annet som følge av innvandring, påvirker hvordan skolen kan gi tilpasset opplæring til alle og individuell tilrettelegging til elever som trenger det.

Klimaendringer

Under denne overskriften kan vi spørre hvordan klimaendringene, klimarisiko og miljøspørsmål vil påvirke skolen framover. Klimaendringene vil kunne påvirke det økonomiske handlingsrommet for offentlig sektor, gi demografiske endringer som følge av økt migrasjon, og det grønne skiftet vil gi endrede kompetansebehov i arbeidslivet. Utviklingen kan gjøre det viktigere å forstå grunnleggende dilemmaer knyttet til klimautfordringer og bærekraft, utvikle systemforståelse, kritisk tenkning og evne til etisk refleksjon. Det kan bli nødvendig å lære barn og unge å håndtere hendelser og bekymringer knyttet til klimautfordringene, og samtidig ruste dem til å lære, samarbeide og innovere i møte med kriser.

Litteratur

Dale, E. L. (2008). *Fellesskolen - reproduksjon av sosial ulikhet*. Cappelen Damm akademisk.

Telhaug, A. O. & Mediås, O. A. (2003). *Grunnskolen som nasjonsbygger. Fra statspietisme til nyliberalisme*. Abstrakt.

Thuen, H. (2017). *Den norske skolen. Utdanningssystemets historie*. Abstrakt.

Volckmar, N. (2016). *Utdanningshistorie. Grunnskolen som samfunnsintegrerende institusjon*. Gyldendal akademisk.